

KAMUOYU
Araştırmalarına Göre
TÜRKİYE
GELİR DAĞILIMI
1988

Hazırlayan
Emre Kongar
Temmuz 1989 İstanbul

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ

1. GİRİŞ
2. YÖNTEM
3. MİLLİ GELİR ARAŞTIRMALARI VE DPT'NİN GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMASI
4. MARKO AÇIDAN KAMAR'IN GELİR RAKAMLARI İLE DPT RAKAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI
5. KAMAR RAKAMLARININ ÖZELLİKLERİ
6. KAMAR'IN TÜRKİYE GENEL'İ ARAŞTIRMASINA GÖRE TÜRKİYE ÇAPINDA HANEHALKI GELİRLERİ
7. KAMAR'IN TÜRKİYE GENEL'İ ARAŞTIRMASINA GÖRE GELİR DAĞILIMI
8. NÜFUSUN YÜZDE 20'LİK DİLİMLERİNE GÖRE GELİR DAĞILIMI
9. DPT, TÜSİAD VE KAMAR ARAŞTIRMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI
10. KAMAR ARAŞTIRMALARININ KENDİ İÇİNDE KARŞILAŞTIRILMASI
11. ÖZET VE SONUÇ

EK TABLOLAR

Ö N S Ö Z

İnsan zaman içinde bir araştırma kuruluşunda biriken bilgilerin nasıl anlamlı bir büyüklüğe ulaştığını pek farkedemiyor.

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı TÜSES'e mülakat yöntemiyle yapılan araştırmalara dayalı bir "gelir dağılımı" çalışması yapmaya başlamadan önce ben de bugüne dek KAMAR, Kamuoyu Araştırma A.Ş.'de gerçekleştirdiğim araştırmalar sonunda elimde hangi bilgilerin ne ölçüde biriktiğini farketmemiştim.

Bu çalışmada beni asıl zorlayan öge bilgi miktarı değil, bilginin amacına uygun yöntemlerle elde edilmemiş olmasıydı.

Bir başka deyişle elimde aile (ya da hanehalkı) gelirlerine ilişkin çok bilgi birikmişti ama bunların hiçbiri, amacına uygun olarak toplanmış bilgi değildi. Yani hiçbir gelir bilgisi "gelir belirlemeye yönelik" bir araştırmadan elde edilmemişti. Bu nedenle de ne yeterince "güvenilir" ne de yeterince "hassas" nitelik taşıyordu.

Ben bu eksiklikleri KAMAR rakamlarını DPT ve öteki araştırma rakamlarıyla karşılaştırarak aşmaya çalıştım. Ayrıca KAMAR araştırmalarının özellikle siyasal davranışı ölçmekte gösterdiği hassasiyeti gelir rakamlarının kaba doğruluğunun da bir güvencesi olarak aldım.*

Yaptığım irdelemelerin (ki tümünü çalışmamın içinde okuyucuya açık açık anlattım) sonunda elimdeki rakamları belli bir ihtiyatla kullanabileceğim kanısına varınca, ortaya, elinizde tuttuğunuz bu araştırma çıktı.

*KAMAR araştırmaları 1987 genel seçimlerinde yaptığı ön ölçümlerde partilerin aldıkları oy oranlarını önceden sadece yüzde 1 sapma ile (tüm sapmalar toplamı bölü parti sayısı) bilmişti. Müsamaha sınırları dikkate alındığında ise sapma tek bir partide sınırları aşmış ve bu aşma, sadece binde 5 oranında kalmıştı.

Yine de okuyucu bu çalışmanın bir, "deneme", ancak başka çalışmalarla birlikte anlam taşıyan bir "hipotez" niteliği taşıdığını, bunun ötesinde bir iddiaya sahip olmadığını akılda tutarsa iyi olur.

Sırf araştırmanın bu "ham" niteliğinden dolayı, kaybolmasına gönlüm razı olmadığı için bazı ek gelir bilgilerini de (konuyla uzaktan da olsa bir ilgi taşıdığını için) alışmanın sonuna ek tablolar halinde ekledim.

Bana bu çalışmayı yapma cesaretini veren TÜSES Başkanı, değerli bilimadamı Korel Göymen'e, uzun ve sıkıcı hesaplamaları defalarca yapıp, kontrol ederek, rakamları kullanılır hale getiren yardımcım Canan Sucu'ya ve metni gerek yazarken, gerekse bitirdikten sonra yardımlarını esirgemeyen sevgili dostum Yılmaz Esmer'e borçlu olduğum teşekkürleri burada belirtmek isterim.

Emre Kongar

30 Temmuz 1989

Levent ISTANBUL

1. GİRİŞ

KAMAR Kamuoyu Araştırma kuruluğu olarak 1988 içinde yaptığımız pek çok araştırmada gelir soruları da sorduk

Çeşitli amaçlı araştırmalarda çoğu zaman Türkiye genelinde ölçümler yaptık, Kimi zaman kentsel alanlarda, kimi zaman yalnızca üç büyük kentte, ya da işçiler gibi özel gruplar üzerinde odaklaştık.

Böylece Türk insanı ve Türk toplumu hakkında elimizde biriken çeşitli veriler arasında, hem Türkiye genelinde hem de bazı özel yöreler ve gruplar hakkında topladığımız gelir bilgileri anlamlı bir niceliğe ulaştı.

İşte bu çalışma bu bilgilerin gelir dağılımı açısından değerlendirilebileceği umudu ile kaleme alındı.

Kullandığımız doğrudan mülakat yöntemi ile elde ettiğimiz bilgileri bambaşka matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle elde edilmiş olan sonuçlarla karşılaştırma zorunda oluşumuz bu çalışmanın en zor ve çözülmesi olanaksız görülen sorunlarından birini oluşturdu.

Biz bu sorunu, kendi kullandığımız yöntemi olanca şeffaflığı ile açıklamaya ve yapmış olmamız muhtemel hataları açık yüreklilikle tartışmaya açarak aşmaya çalıştık.

Umudumuz en azından "doğrudan mülakat" yoluyla elde edilen bilgilerin sonuçları ile milli gelir hesaplarının veya öteki gelir dağılımı çalışmalarının sonuçları arasındaki "farklılıkları" da işaret edebilmiş olmak.

Bir de, çok kalın çizgilerle de olsa 1988 yılı itibarıyla Türkiye'nin gelir dağılımı hakkında bir izlenim verebilmeyi amaçlıyoruz.

Gerek TÜSİAD araştırmasında, gerekse DPT araştırmasında benzer yöntemler kullanılmış olması, bir ölçüde de olsa, KAMAR rakamları ile bu araştırma sonuçlarının karşılaştırılabilir olmasına yol açmaktadır. Böylece belki zaman içinde bir değişme eğiliminin ipuçlarını arama şansını da elde edebiliriz diye düşündük.

Ayrıca bu çalışmada kullanılan 4 KAMAR araştırmasının kendi içlerinde karşılaştırılabilir olması, bize Türkiye'deki gelir dağılımının bazı kesimlerdeki durumu hakkında mukayeseli bilgi sağlayabilir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada kullanılan verilerin hepsi, KAMAR tarafından "yüzyüze yapılan doğrudan mülakat" yöntemiyle derlenmiştir.

Eğitilmiş mülakatçıların yüzyüze konuşmalarla derledikleri bilgiler bilgisayarlarca dökülmüş ve KAMAR araştırmalarında kullanmıştır.

Araştırmalar 1988 yılı içinde değişik tarihlerde yapılmıştır. 1988 yılı araştırmalarını temsilen ve çalışmada kullanılmak üzere tipik olarak seçilen araştırmaların rakam dizilerinin hangi ayda ve kaç kişilik bir örneklem üzerinde yapılan araştırmalardan elde edildikleri ayrıca belirlenmiştir.

Gelir soruları standart olarak, daima "Bu hane halkının tüm üyelerinin net aylık gelirlerinin toplamı, ortalama kaç liradır" biçiminde formüle edilmiştir. Bu soru ile saptanan rakam:

- 1) Tüm para kazanan üyelerin ele geçen, yani harcanabilir olan gelirlerini
- 2) Nakit olarak
- 3) Net olarak
- 4) Aylık olarak
- 5) Ortalama olarak

ifade etmektedir.

Aynî, veya yıllık ya da mevsimlik olarak elde edilen gelirlerin, paraya ve aylığa çevrilmesi istenmiş, konuşulan tüm kişilerden alınan bilgiler standart biçimde kabaca, net aylık ve nakdî ortalamaya dönüştürülerek kayda geçirilmiştir.

Gelir dilimleri, her araştırmada o araştırmanın gereklerine göre belirlendiğinden, tüm araştırmalar açısından standart kategoriler söz konusu değildir. Bir başka deyişle her araştırmadaki gelir dilimleri değişik aralıklar halinde seçilmiştir.

Her grubun yıllık geliri, grubun ortalama değerinin gruptaki frekans ile çarpılması ve sonra yıla dönüştürülmesi sonunda elde edilmiştir.

En üstte yer alan ve tavanı açık olan grubun yıllık geliri hesaplanırken, ortalamanın tesbitinde elimizdeki izlenimler kullanılmıştır.

Bu çalışmada kullanılmak üzere seçilen dört tipik KAMAR araştırmasının her birinin gelir dilimleri ötekilerden farklıdır.

Fakat her araştırmanın, araştırmanın kapsadığı evrenin beşte bir'lik gruplarına göre standardize edilmesi, Türkiye geneli için yaptığımız araştırmada ayrıntılarını anlattığımız biçimde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, hesaplama yöntemimiz sadece Türkiye geneline ilişkin araştırmamızda örneklerle uzun uzun anlatılmış, öteki araştırmaların ham tablolarına bu çalışmada ayrıca yer verilmemiştir.

KAMAR araştırmalarının güvenilirliğinin irdelenmesi de yine sadece Türkiye geneli için kullandığımız araştırma açısından gerçekleştirilmiş, öteki araştırmaların da, aynı metodoloji kullanıldığı için, aynı yargılama sonuçlarına eşit koşullarda t b  olduğu kabul edilmiştir.

3. MİLLİ GELİR ARAŞTIRMALARI VE DPT'NİN GELİR DAĞILIMI ARAŞTIRMASI

Bilindiği gibi Milli Gelir'in hesaplanmasında üç farklı yol kullanılabilir.

Kabaca üretim yolu, gelir dağılımı yolu ve harcama yolu denilen bu üç yolun her birinin sonuç olarak aynı rakama ulaşması gerekir.

Üretim yolu ile milli gelir, tarım, sanayi, hizmet gibi faaliyet kollarındaki çıktılara dayalı bir hesaplama ile elde edilir.¹

Gelir dağılımı yolu ile milli gelir hesaplamasında, ücret, faiz, kira ve kira payları ya da hanehalkı gelirleri dikkate alınır.

Harcama yolu ile yapılan hesapta ise bir yıl içinde ülkede yapılmış olan tüketim ve sermaye oluşumu kullanılır.

Devlet Planlama Teşkilatının 1973 Gelir dağılımı Araştırması Hanehalkı gelirine dayalı olarak yapılmış bulunan bir çalışmadır. Yukardaki yöntemlerden ikincisi, anketler kullanılarak uygulamaya aktarılmıştır.² Devlet Planlamanın bu çalışmasında elde edilen bulgular, Devlet İstatistik Enstitüsünün rakamlarıyla karşılaştırılmış ve sonuç, hanehalkı gelir rakamları ile, milli gelir rakamlarındaki harcanabilir net kişisel gelirin yüzde 85.2'sine ulaşıldığını göstermiştir.³

1) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., İSO, 1988, ss.11-15.

2) DPT., 1976, ss.1-16

3) y.a.g.e., ss.12-13

4. MARKO AÇIDAN KAMAR'IN GELİR RAKAMLARI İLE DPT RAKAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

KAMAR araştırmalarından elde ettiğimiz toplam yıllık gelir rakamını DPT'nin 1989 yılı programındaki DİE-DPT rakamlarıyla kontrol ettiğimizde bizim 40 trilyon dolayında saptadığımız yıllık net harcanabilir gelir miktarının ancak DPT'nin özel tüketim miktarı olarak verdiği 68 trilyon dolayındaki rakamla karşılaştırılabilir olduğunu farzettik.⁴ (Bu konuda ayrıntılı bilgi biraz ilerde, KAMAR rakamlarının özellikleri açıklanırken verilecektir.)

KAMAR araştırmalarından elde edilen sonuçları DPT'nin bizim elde ettiğimiz rakamla karşılaştırılabilir rakamına oranladığımızda ise KAMAR'ın bulduğu toplam hanehalkı geliri rakamının DPT'nin "özel tüketim" rakamından yüzde 40 dolayında daha küçük olduğunu gördük.

4) DPT., tarihsiz, ss.19-21

5. KAMAR RAKAMLARININ ÖZELLİKLERİ

DPT'nin 1988 yılı tahmini ile Türkiye Geneli'nde KAMAR sonucu arasındaki farkı açıklamak için KAMAR rakamlarının şu niteliklerini özetlemek gerekli gözüküyor.

- 1) KAMAR'ın 40 trilyon dolayındaki rakamı, net toplam ortalama hanehalkı geliri olarak tesbit edildiğinden bu kavram, mülakat yapılanlar tarafından "harcanabilir nakit" gelir olarak algılanmış bu yüzden de pek çok zorunlu veya gönüllü tasarruf miktarı bu rakamın dışında kalmıştır.

KAMAR rakamını DPT'nin "özel harcanabilir gelir" rakamı yerine "özel tüketim" rakamı ile karşılaştırmamızın ana nedeni budur.

- 2) KAMAR araştırmalarında nakit gelir sorulduğunda ve aylık ortalama istendiğinden, konuşulan kişiler gelecekte artacak olan rakamı değil, geçmişte düşük olan nominal gelirlerini bildirmişlerdir. Yüksek bir enflasyon döneminde bu tutum, önemli bir fark yaratır. Çünkü geniş kitlelerin gerek nominal gelirleri gerek bilinçleri hızlı enflasyonu kolay izleyemez.

KAMAR araştırmaları çok düşük ve çok yüksek gelir gruplarından ziyade sabit gelirli geniş grupları kapsadığından bu husus gelirlerin hem algılanmasında hem de mülakatçılara beyan edilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

- 3) KAMAR araştırmalarında nakit gelir sorulduğundan, pek çok aynı gelir ve tasarruf otomatikman dışarda kalmıştır. Bu dışarda kalma kimi zaman mülakat yapılan kişinin bilinçsiz tutumundan, kimi zaman da bilinçli bir "gelir saklama" güdüsünden kaynaklanmıştır.

- 4) KAMAR araştırmalarının hiçbiri doğrudan gelir belirlemeye yönelik araştırma değildir. Bu nedenle ne geliri belirleyecek çapraz veya kümülatif sorular sorulmuş, ne de en azından kır-kent ayrımı yapılarak belli katsayılar kullanılmıştır. Tam tersine örneklem hatalarından oluşabilecek yanlışları en aza indirmek için hiç bir türlü "alt grplama kullanılmamış", tüm örneklem tek ve homojen bir kitle olarak ele alınmıştır.

Böylece bir yandan kır-kent gibi coğrafi farklılıklara göre düzeltme yapma olanağımız ortadan kalkmış, öte yandan sektör bazında katsayı kullanma uygulamasına gidilmemiştir.

Bu nedenlerle geneldeki gelir beyanları hiç bir biçimde "irdelenmemiş" veya bir "düzeltme sürecinden" geçirilmemiştir.

Ancak farklı bölgeler veya farklı grplar, bütünüyle farklı çalışmalarda, "evren" olarak alınmış ve bunlara dayalı olarak seçilen örneklemeler ile tümüyle bağımsız ayrı araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Gelir dağılımı sonuçları tabllarda gösterilen bu tür üç ayrı araştırmamızın sonuçları Türkiye geneli ile karşılaştırılabilir olmakla birlikte, çeşitli katsayıların kullanılması yoluyla, makro büyüklükler açısından mill gelir rakamları bakımından "yeniden rakam üretme" işlemine girişilmemiş, Türkiye geneli üzerindeki irdelemeler yeterli sayılmıştır.

- 5) KAMAR araştırmalarında, konuşulan kişilerin bildirdikleri rakamlar hiç kuşkusuz "bastırılmış" rakamlardır. Çünkü bilindiği gibi bütün kamuoyu araştırmalarında en güvenilmeyen yanıtlar "gelir" yanıtlarıdır.

Üstelik KAMAR araştırmaları özellikle gelire yönelik araştırmalar olmadığı için, bu "bastırılmış" beyanları "gerçek" düzeylerine yükseltmek amacıyla mülakat sırasında hiçbir ek çaba da harcanmamıştır. Çünkü soru kağıdında, gelir üzerinde odaklaşıldığı ve duyarlılık gösterildiğı takdirde, konuşulan kişinin, araştırmanın asıl amaçladığı bilgileri samimiyetle aktarmakta kuşkuya düşebileceğı düşünölmüştür.

6. KAMAR'IN TÜRKİYE GENEL'İ ARAŞTIRMASINA GÖRE TÜRKİYE ÇAPINDA
HANEHALKI GELİRLERİ

KAMAR'ın yaptığı Türkiye çapındaki araştırmalardan tipik rakamlara sahip görünen bir tanesinin hanehalklarına göre gelir tablosu aşağıda gösterilmiştir. (Bu araştırmanın toplam hanehalkı geliri ile eldeki öteki araştırmaların toplam hanehalkı gelirleri artı-eksi yüzde 10 dolayında bir sapma içinde kalmaktadır)

TABLO 1
 Aylık Toplam Ortalama
 Hanehalkı Geliri
 (Cari fiyatlarla)
 (Mayıs 1988)
 Türkiye-Genel

Gelir Grubu	(TL)	Yüzde
0 -	100.000	20.6
100.001 -	200.000	30.6
200.001 -	300.000	19.1
300.001 -	400.000	10.4
400.001 -	500.000	5.8
500.001 -	600.000	2.9
600.001 -	700.000	2.3
800.001 -	1.000.000	1.4
1.000.001 -	+	1.9
Cevap yok		5.0

Tablo 1'de sonuçları gösterilen araştırma, Türkiye'de 19 ilde, Türkiye nüfusunun kırsal ve kent dengeleri, yaş ve cinsiyet dağılımları dikkate alınarak kota sistemine dayalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 1672 kişilik bir örnek üzerinde yüz yüze mülakat yöntemi gerçekleştirilmiştir.

Bu tablo, gelirini söylemeyen yüzde 5.0'lık nüfus, öteki gruplar arasında eşit olarak dağıtılarak, yani yok sayılarak ve Türkiye'de toplam 11 milyon aile yaşadığı varsayılarak yeniden düzenlenmiş ve aşağıdaki Tablo 2 elde edilmiştir.⁵

TABLO 2

Gelir Dilimleri	Aile Yüzdeleri	Dilimin Ortalama Toplam Aylık Geliri (milyar TL)	Dilimin Aylık Gelirinin Toplam Gelir İçindeki Yüzdesi
0 - 100.000	21.7	119.35	3.4
100.001 - 200.000	32.2	531.30	15.0
200.001 - 300.000	20.1	552.75	15.6
300.001 - 400.000	10.9	419.65	11.8
400.001 - 500.000	6.1	301.95	8.5
500.001 - 600.000	3.0	181.50	5.1
600.001 - 800.000	2.4	184.50	5.2
800.001 - 1.000.000	1.5	148.50	4.2
1.000.001 - +	2.0	1.100.00	31.1
TOPLAM AYLIK		3.538.80	
TOPLAM YILLIK		42.477.60	

5) Bu çalışmada "hanehalkı" ve "aile" kavramları eşanlamlı olarak kullanılmıştır.

Her gelir diliminin toplam ortalama geliri, dilimin ortalama rakamı o dilime düşen aile sayısı ile çarpılarak elde edilmiştir. 1 milyonun üzerindeki gelir dilimi için dilim ortalaması 5 milyon olarak alınmıştır.

Bu tablodan anlaşıldığına göre Türkiye'deki hanehalklarının toplam yıllık harcanabilir nakit geliri, yani baştaki varsayımlarımıza göre bir yılda tüm hanehalklarının harcadığı para, 42 trilyon 477 milyar 600 milyon olmaktadır.

7. KAMAR'IN TÜRKİYE GENEL'İ ARAŞTIRMASINA GÖRE GELİR DAĞILIMI

Tablo 2'de açıkça görüldüğü gibi nüfusun ilk yüzde 21.7'si, yani ilk beşte biri toplam gelirin yüzde 3.4'ünü almaktadır. Nüfusun son yüzde 25'i ise (tam olarak yüzde 25.9'u) gelirin yüzde 65.9'unu almaktadır. Yani kabaca, nüfusun en zengin dörtte biri gelirin üçte ikisini almaktadır.

Nüfusun son yüzde 8.9'u (yaklaşık yüzde 10'u) ise gelirin yüzde 45.6'sını almaktadır. Buna da kabaca nüfusun en zengin onda biri yani son yüzde 10'u, gelirin yarısı almaktadır diyebiliriz.

Aynı biçimde nüfusun en fakir yüzde 10'unu tablodan aritmetik olarak hesaplarsak, gelirin 1.7'sini aldığını görürüz.

Böylece nüfusun en zengin yüzde 10'u, en yoksul yüzde 10'undan 29 kat daha varlıklı olmaktadır. (Bu arada, gelirin baskı altında tutularak düşük bildirilme eğiliminin, gelir dilimi yükseldikçe arttığına dikkati çekmek gerekir. Bir başka deyişle, buradaki gerçek fark belki 29 kattan daha da fazladır)

8. NÜFUSUN YÜZDE 20'LİK DİLİMLERİNE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Türkiye'de çeşitli araştırmalar, nüfusun yüzde 20'lik dilimlerine göre gelir dağılımını belirlediklerinden biz de Tablo 2'den kaba bir aritmetik hesaplama ile, tüm gelir dilimlerinin kendi içindeki dağılımlarının ortalamaya eşit olduğu varsayımı ile yaklaşık olarak aşağıdaki Tablo'yu ürettik.

Bu Tablo'ya ayrıca Türkiye genelinde kentlerde, İstanbul gecekondularında ve gene Türkiye genelinde işçiler üzerinde yaptığımız üç ayrı araştırmadan elde ettiğimiz gelir dağılımı sonuçlarını, aynı Türkiye rakamları için yaptığımız hesaplamaları yaparak, ekledik. Kentlerdeki araştırmamız Haziran 1988 de, 11 kentte 1520 kişilik bir örneklem üzerinde, gecekondulardaki araştırmamız Aralık 1988 de İstanbul'da 1018 kişi üzerinde, işçi araştırmamız Haziran 1988 de Türkiye genelinde 4000 işçi üzerinde yapıldı.

TABLO 3

Nüfus Yüzdesi	Gelirden Aldığı Pay TÜRKİYE	Gelirden Aldığı Pay KENTLER	Gelirden Aldığı Pay İstanbul GECEKONDU	Gelirden Aldığı Pay Türkiye İŞÇİ
1.yüzde 20	3.1	3.9	4.4	4.3
2.yüzde 20	9.0	8.6	12.3	4.2
3.yüzde 20	12.2	12.9	12.4	17.5
4.yüzde 20	16.6	12.9	25.2	24.1
5.yüzde 20	59.1	61.7	45.7	49.8

9. DPT, TÜSİAD VE KAMAR ARAŞTIRMALARININ KARŞILAŞTIRILMASI

KAMAR araştırmalarının sonucunu öteki milli gelir dağılımı rakamlarıyla mukayeseli olarak görmek için Tablo 4'ü ürettik.

TABLO 4

Çeşitli Araştırmalarda Gelir Dağılımları

								KAMAR
		DPT	DPT	DPT	CELASUN	CELASUN	TÜSİAD	TÜRKİYE
		1963	1968	1973	1978	1983	1986	1988
En düşük	% 20	4.5	3.0	3.5	2.8	2.6	3.9	3.1
İkinci	% 20	8.5	7.0	8.0	7.3	6.9	8.4	9.0
Üçüncü	% 20	11.5	10.0	12.5	13.0	12.6	12.6	12.2
Dördüncü	% 20	18.5	20.0	19.5	22.1	21.4	19.2	16.6
En yüksek	% 20	57.0	60.0	56.5	54.7	55.9	55.9	59.1

Tablo 4'de gösterilen Celasun çalışması, bizim kullandığımız yöntemden tümüyle farklı bir yaklaşım kullandığından, bizim rakamlarımızla hiç karşılaştırılabilir değildir.⁶

Buna karşılık gerek DPT gerek TÜSİAD araştırmaları anket yoluyla hanehalkı gelirini belirlemeye yönelik olduklarından, bir ölçüde de olsa KAMAR araştırması ile "birlikte düşünülebilir" özellik taşırlar.⁷ Yine de "doğrudan gelir belirlemeye yönelik" bu araştırmalarla, geliri kaba bir "yan istatistik" olarak görmüş olan KAMAR araştırmasının karşılaştırılması çok uygun değildir.

6) Celasun, 1986, s.207

7) TÜSİAD çalışmasının milli gelir rakamları açısından makro büyüklüklerle karşılaştırıldığında oldukça güvenilir sonuçlar verdiği anlaşılmaktadır. Bkz: ESMER ve diğerleri, 1986, cilt 2, s.12-16.

Fakat yine çok farklı yöntemler kullanılmış olduğu için birbiri ile karşılaştırılması zor, hele hele zaman içindeki değişme eğilimlerinin belirlenmesi açısından aynı serinin rakamlarıymış gibi kullanılması bütünüyle olanaksız olan bu rakamlara bakarak yine de bazı çok genel sonuçlar çıkarılabilir.

- 1) Türkiye'de gelir dağılımı çok bozuktur. Nereden bakılırsa bakılsın, nüfusun en yoksul beşte biri ile en zengin beşte biri arasında 14-19 kat arasında bir gelir farkı gözlemlenmektedir.
- 2) Yine nereden bakılırsa bakılsın, bu bozuk gelir dağılımı hiç de düzelme eğilimine sahip gözükmemektedir.
- 3) KAMAR rakamlarının elde ediliş metodolojisi hesaba katıldığında, ve üst gelir gruplarının KAMAR araştırmalarında bastırılmış olduğu hatırlandığında, 1988'deki gelir dağılımı için, ya "eski gelir dağılımına göre 1988 daha kötüye gitmiştir", ya da "gelir dağılımı eski hesaplamalarda görüldüğünden zaten daha kötü imiş" denilebilir.

10. KAMAR ARASTIRMALARININ KENDİ İÇİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

Yeniden yalnızca KAMAR araştırmalarında elde edilen rakamlarla oluşturulan Tablo 3'e dönersek, şu gerçeklerin gözümüze çarptığını görürüz:

- 1) Kentlerdeki gelir dağılımı, Türkiye genelindeki gelir dağılımından biraz daha farklıdır.

Türkiye genelinde en düşük yüzde 20'lik grup, en yüksek yüzde 20'lik gruba göre 19 kat daha az gelir elde ederken bu oran kentlerde yaklaşık 16 kata inmektedir. Yani kentlerdeki en düşük gelir grubu, Türkiye genelindeki benzerinden daha iyi durumdadır. Buna karşılık, kentlerdeki en zengin yüzde 20'lik grup da Türkiye genelinden daha çok gelir kazanmaktadır.

Kentlerdeki gelir dağılımı açısından göze çarpan başka bir nokta, dördüncü yüzde 20'lik grubun, Türkiye geneline göre yüzde 3.7 puan daha düşük gelir elde etmekte oluşudur. Buna karşılık kentlerdeki en üst gelir grubu Türkiye genelindeki benzerinden yüzde 2.6 puan daha fazla gelir elde etmektedir.

Bu durumda, kentlerdeki gelir dağılımının, en üst gelir grubunun aldığı payı büyütecek biçimde değişmekte oluşu dikkati çekici bir gelişmedir. Bir başka deyişle, kentlerdeki gelir dağılımı, en düşük gelir grubu ile en yüksek gelir grubu arasındaki adaletsizliği azaltır gibi gözükmesine rağmen, en üst gelir grubunun lehine bir ilave çarpıklık daha getirmektedir.

- 2) İstanbul gecekondularındaki gelir dağılımı Türkiye geneline göre çok daha adaletli gözükmektedir.

Istanbul gecekondualarında en üst gelir grubu, en alt gelir grubunun yaklaşık 10 katı daha fazla gelir elde etmektedir.

Pek doğal olarak burada "görelî bir iyileşmeden" söz ettiğimizi, yoksa bu gelir dağılımının da yeterince bozuk olduğunu bir kez daha belirtmeliyiz.

Istanbul gecekondualarında dikkati çeken nokta, dördüncü beşte bir'lik gelir grubunun aldığı payın görelî büyüklüğüdür. Bu durumda, İstanbul gecekondualarında "en zenginler" ile "iyî halliler" arasındaki fark biraz kapanmış gözükmektedir. (Yalnız bu arada en zengin beşte bir'lik grubun, gelirin yine yarıya yakınına aldığını gözardı etmemek gerekir)

- 3) Gelir dağılımına Türkiye'deki işçi kesimi açısından baktığımızda, İstanbul gecekondusu bölgesindeki yapıya çok benzer bir dağılım görüyoruz.

En düşük grup ile en yüksek grup arasındaki oran yaklaşık 11.5 kat olarak gözüküyor.

Yalnız işçilerin gelir dağılımı rakamları açısından, ikinci beşte bir'lik grubun Türkiye geneline göre de, İstanbul gecekondularına göre de gelirden çok daha az pay aldığı anlaşılıyor. Bir başka deyişle İşçi kesimindeki yoksul kitle, Türkiye'ye ve İstanbul gecekondularına göre daha yaygın. Hatta ikinci yüzde 20 ile birinci yüzde 20 arasında ikinci yüzde yirmi'nin aleyhine küçük (yüzde 0.1 puanlık) bir fark bile var. Yani işçi kesiminin yüzde 40'ı, "en yoksul" grubu temsil ediyor.

- 4) KAMAR araştırmalarının tümüne baktığımızda özet olarak, Türkiye'deki en zengin beşte bir'lik grubun, gelirin yüzde 59.1'ini almasına karşılık bu oranın kentlerde 61.7'ye çıktığını, İstanbul gecekondularında yüzde 45.7'ye, Türkiye genelindeki işçilerde ise yüzde 49.8'e düştüğünü görüyoruz.

11. ÖZET VE SONUÇ

- 1) KAMAR araştırmalarından elde ettiğimiz gelir dağılımı sonuçları DPT 1973 ve TÜSİAD 1986 çalışmalarına çok benzer sonuçlar vermiştir.
- 2) KAMAR sorunları, Türkiye çapındaki gelir dağılımının DPT ve TÜSİAD rakamlarına göre biraz daha bozuk olduğu izlenimini vermektedir.
- 3) DPT, TÜSİAD ve KAMAR rakamlarını mukayese edilebilir kabul edersek, Türkiye'deki gelir dağılımının gittikçe bozulduğunu, mukayese edilebilir kabul etmezsek, gelir dağılımının bugüne kadar gözlemlendiğinden biraz daha bozuk olduğunubir "izlenim" olarak belirtebiliriz.
- 4) KAMAR rakamlarına göre Türkiye'deki gelir dağılımında görülen çarpıklıklar kentlerde en üst gelir grubunun lehine, işçi kesiminde en alt iki gelir grubunun aleyhine daha da çarpık bir nitelik kazanmaktadır.

E K T A B L O L A R

EK TABLO 1 *

Ailede Para Kazanan Kişi Sayısı
(1988)
TÜRKİYE
(Genel)

1 kişi	53.4
2 kişi	34.2
3 kişi	9.7
4 kişi	2.0
5 kişi	0.5
6 +	0.2

*Türkiye Geneli, hanehalkları, Mayıs 1988, 1672 kişi

EK TABLO 2*

Ailede Para Kazanan Kişi Sayısı

(1988)

TÜRKİYE

(İşçi)

1 kişi	58.8
2 kişi	30.6
3 +	10.6

*Türkiye, işçiler, Haziran 1988, 4000 kişi

EK TABLO 3*
İkinci İşi Olanlar
(1988)
TÜRKİYE
(İşçi)

İkinci işi olanlar	6.4
İkinci işi olmayanlar	93.6

*Türkiye, işçiler, Haziran 1988, 4000 kişi

EK TABLO 4*

Tasarruf Yapabilenler

(1988)

TÜRKİYE

(Kentler)

Tasarruf yapabilenler	28.9
Tasarruf yapamayanlar	71.0

*Türkiye Kentler, Haziran 1988, 1520 kişi

KULLANILAN KAYNAKLAR

- 1) Devlet Planlama Teşkilatı, Gelir Dağılımı, 1973, Ankara, 1976.
- 2) Devlet Planlama Teşkilatı, 1989 yılı Programı, Ankara, tarihsiz.
- 3) İstanbul Sanayi Odası, Türkiye Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının İller İtibarıyla Dağılımı, 1979-1986, (Hazırlayan Erdoğan Özötün), İstanbul.
- 4) Merih Celasun, "Income Distribution and Domestic Terms of Trade in Turkey 1978-1983", ODTÜ Gelişme Dergisi, Cilt 13, sayı 1-2, 1986, ss.193-216.
- 5) Süleyman Özmucur, Milli Gelirin Üç Aylık Dönemler İtibarıyla Tahmini Dolarla İfadesi ve Gelir Yolu ile Hesaplanması, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul, 1987.
- 6) Yılmaz Esmer, Hamit Fişek, Ersin Kalaycıoğlu, Türkiye'de Sosyo-ekonomik Öncelikler, Hane Gelirleri, Harcamaları ve Sosyo-ekonomik İhtiyaçlar üzerine Araştırma Dizisi, TÜSİAD, İstanbul, 1986.